

UDK 811.163.4'36 (811.111=163.4)

Izvorni naučni rad

Vesna BULATOVIĆ (Podgorica)

Univerzitet Crne Gore

Institut za strane jezike – Podgorica

vesnabu@ac.me

ENGLESKA IMENSKA ATRIBUCIJA U PREVODU NA CRNOGORSKI

Rad analizira načine prevođenja engleske dvočlane imenske fraze u kojoj su oba člana imenice, pri čemu prva funkcioniše kao determinator druge. Ta struktura je česta u engleskom i drugim analitičkim jezicima. U crnogorskom, takva struktura je prisutna, ali nije uobičajena. Predstavljena je polusloženicama koje su ili prenesene iz stranih jezika kalkiranjem ili kreirane od domaćih elemenata po uzoru na kalkirane.

U radu se razmatra i razlika između pridjevske i imenske atribucije. U imenskoj atribuciji, imenice u funkciji determinatora imaju više asocijativnu, nego askriptivnu funkciju, što utiče na izbor ekvivalentne strukture u prevodu na crnogorski.

Analizom korpusa utvrđeno je da postoje četiri različita načina prevođenja dvočlane imenske fraze s engleskog, od kojih je prevođenje dvočlanom imenskom frazom najmanje zastupljeno. Analizom primjera koji ilustruju četiri načina prevođenja, pokušavaju se utvrditi kriterijumi na osnovu kojih se u procesu prevođenja daje prednost jednom od njih.

Ključne riječi: *imenska fraza, kolokacija, atribucija, anglicizam*

1. Uvod

Predmet analize je dvočlana imenska fraza u engleskom jeziku i načini njenog prevođenja na crnogorski. Analiza se ograničava na dvočlane imenske fraze u kojima su oba konstituenta imenice, na primjer *kitchen window* – *kuhinjski prozor* u engleskom, ili *sahat-kula* u crnogorskom.

Rad ima sljedeću strukturu: prvo se daje osvrt na imensku atribuciju u engleskom i crnogorskom, zatim se analiziraju različiti načini prevođenja

te strukture na osnovu primjera iz literature, nakon čega se teorijski zasnovane pretpostavke provjeravaju na autentičnom jezičkom korpusu. Jedan dio korpusa predstavlja izvorni engleski tekst *Internet Linguistics* autora Dejvida Kristala (David Crystal), a drugi dio je prevod toga teksta na crnogorski *Internetska lingvistika*. Kako ne postoji obimniji paralelni elektronski korpus engleskog i crnogorskog jezika, ova analiza predstavlja pokušaj da se do zaključaka o načinima prevođenja dođe analizom relativno malog autentičnog jezičkog materijala, umjesto subjektivnom ocjenom nasumično odabranih primjera.

2. Imenska atribucija u engleskom i crnogorskom jeziku

Dvočlana imenska fraza u literaturi često se označava i kao N+N, a naziva se i imenskom kolokacijom (up. Hlebec, 1996) ili sintagmom, budući da između konstituenata postoji manje ili više ustaljena veza. Imenica na poziciji N2 je obavezni konstituent, što znači da frazu *kitchen window* – kuhinjski prozor može zamijeniti N2 *window* – prozor, a da se pri tome ne utiče na sintaksičke odnose u rečenici. To ne važi za N1, odnosno *kitchen* – kuhinjski. Konstituent N1 služi da bliže odredi značenje konstituenta N2. Slično tome, imensku frazu *sahat-kula* u određenoj sintaksičkoj poziciji može da zamijeni imenica *kula*, ali ne i imenica *sahat*. U navedenim slučajevima radi se imenskoj atribuciji koja je u engleskom moguća zahvaljujući analitičnosti toga jezika i mogućnosti njenih leksema da vrše više različitih funkcija u rečenici.

U crnogorskom, s druge strane, takve strukture postoje, ali u mnogo manjem broju. Uglavnom se radi o složenicama (*cajtnot*) i polusloženicama (*alaj-beg*) stranog porijekla, polusloženicama u kojima je jedan, obično prvi, konstituent stranog porijekla, a drugi domaći (*bestseler-pisac*), kao i polusloženicama s domaćim konstituentima nastalim po uzoru na strane (*izvor-voda*).¹ Nove lekseme nastale su kao izraz potrebe za bogaćenje leksičkog fonda, manje ili više su stilski obojene, vezane u priličnoj mjeri za jezik nauke (up. Klajn, 2002: 44–51) i, naročito u posljednjih petnaestak godina, jezik medija i računarske i drugih komunikacionih tehnologija. Međutim, taj proces građenja riječi nije naročito produktivan, između ostalog i zbog bojazni da će potreba za novim leksemama dovesti i do uvođenja novih procesa građenja riječi (up. Alanović, 2005: 147). Stoga se obično preporučuje da se u prevođenju sa stranih jezika primijene drugi načini prevođenja umjesto prevođenja dvočlanom imenskom frazom.

¹ Analizu i veliki broj primjera ovakvih struktura pogledati kod Klajna (2002).

U radu se ograničavamo na analizu engleskih dvočlanih imenskih fraza čija su oba člana imenice i koje su po semantičko-sintaksičkoj strukturi najbližnje polusloženicama u crnogorskom. Kriterijumi po kojima se u engleskom pravi razlika između složenica i imenskih fraza često se preispituju u anglističkoj literaturi i autorka u ovom radu neće ulaziti u to pitanje. Pomenimo samo da ono što se u starijoj literaturi naziva složenicom (*mountain village*), danas se smatra klasičnom imenskom frazom zbog transparentnosti značenja, kao i da kriterijum akcenta često u različite kategorije svrstava imenske strukture koje su potpuno identične po svom semantičko-sintaksičkom sklopu (na primjer, *Madison Street* je složenica, a *Maddison 'Avenue* imenska fraza)². Prilikom obrade korpusa, doduše, radi cjelovitosti pregleda, obuhvatili smo i engleske složenice koje su nove i transkribovane su na crnogorski (*hešteg*).

2.1. Imenska atribucija u engleskom jeziku

Kverk i Grinbaum (1973: 395–403) govore o tim imenskim strukturama kao o *složenim imenskim frazama* 'complex noun phrases', a Svon (2005: 385) služi se nazivom *imenica+imenica* 'noun+noun'. Imenica na poziciji N1 funkcioniše kao determinator imenice na poziciji N2, dakle ponaša se kao pridjev. Na primjer, *milk chocolate* – *mliječna čokolada* i *chocolate milk* – *čokoladno mlijeko*. Prvi član najčešće je u jednini, čak i onda kad je jasno da se misli na množinu, kao u *horse race* – *konjička trka* : *trka konja*, ali i u slučaju imenica *pluralia tantum*, kao na primjer *trouser pockets* – *džepovi na pantalonama*. Izuzetak od toga pravila su fraze *customs officer* – *carinski službenik*, *savings account* – *štedni račun* ili *račun štednje/za štednju* i drugi.

Svon (2005: 358) navodi da se struktura NN koristi da se imenuje jedna određena vrsta stvari, kao u

mountain plants (a special group of plants)

planinsko bilje (posebna grupa biljaka)

ali naglašava da su to obično ustaljeni, dobro poznati pojmovi, kao

the postman – *poštar*

the insurance man – *čovjek iz osiguranja/osiguravajućeg društva*

i da se, ukoliko to nije slučaj, prednost daje predloškoj frazi:

**moon book* *a book about the moon*

**mjesec knjiga* *knjiga o mjesecu*

Na osnovu primjera možemo dodati i to da kriterijum o tome šta su „ustaljeni, dobro poznati pojmovi“ svakako zavisi i od konkretne jezičke zajednice. Pretpostavlja se da bi pripadnici različitih jezičkih zajednica, koji

² Navedeni primjeri preuzeti su iz Giegerish (2006: 1).

govore istim jezikom ili različitim varijantama istog jezika, drugačije odgovorili na pitanje da li određena imenska fraza imenuje nešto što je uobičajena ili ustaljena kategorija.³ Tu su i primjeri gdje N1 bliže određuje od čega je nešto napravljeno, kao *gold watch* – *zlatni sat* ili koja je namjena određenoj posudi, kao *a coffee cup* – *šoljica za kafu*. Svima koji se služe engleskim jezikom jasno je da su to samo neke od funkcija tih struktura, te da se one danas koriste za mnogo različitih relacija među njenim članovima. One kondenzuju značenje i doprinose jezičkoj ekonomiji.

Zbog istovjetnosti funkcija i relevantnosti za način prevođenja na crnogorski, u narednom dijelu osvrnućemo se na imensku i pridjevsku atribuciju u engleskom jeziku.

2.2. Sličnosti i razlike između pridjevske i imenske atribucije u engleskom

Poređenjem dvočlane imenske fraze u kojoj je prvi član pridjev s istom frazom u kojoj je prvi član imenica dolazi se do nekoliko zaključaka:

U objema je funkcija prvog člana da bliže odredi značenje drugog. Prvi član može sadržavati informaciju koja dodatno kvalifikuje neko od dijagnostičkih obilježja⁴ imenske lekseme koja je drugi član, kao u *a short letter* – *kratko pismo*, gdje pridjev *short* kvalifikuje obilježje [poruka] u ukupnom opisu značenja lekseme *pismo* [pisana poruka]. Pridjev *kratak* može da bude kolokat imenici *pismo*, upravo zato što *pismo* kao upravni član u ovoj imenskoj frazi, odnosno njen primarni kolokat, sadrži obilježje [poruka] koje nije obilježeno za dužinu. Drugim riječima, od imenice u takvoj imenskoj frazi uvijek zavisi koji pridjev se može pojaviti kao njen kolokat. To lako možemo dokazati primjerima izmišljenih imenskih fraza čiji članovi nijesu kolokati, kao u **dugi maraton* ili **kratki maraton*. Navedeni pridjevi ne mogu biti kolokati imenici *maraton* zato što ona već sadrži u sebi obilježje dužine i stoga pomenute fraze predstavljaju pleonazam, odnosno paradoks.

Navedeni primjeri ilustruju primarnu ulogu pridjeva da bliže odredi svojstva onoga na šta upućuje imenska leksema. Gigrik (2006: 2) takve pridjeve naziva prototipskim, i zaista se možemo složiti da bi prosječan govornik nekog jezika upravo takvim pridjevima ilustrovao tu vrstu riječi. Gigrik (2006) Sigl (1980) i Feris (1993) govore o toj njihovoj prirodi kao askriptivnoj (*ascriptive nature*). Tu naglašavamo riječ „svojstvo“ zato što ima mnogo pridjeva koji bliže određuju referent izražen imenicom, ali ne i njegovo svojstvo. Na

³ Ovdje se misli, na primjer, na govornike različitih varijanata engleskog jezika.

⁴ Termin preuzet iz Prčić (1997: 42).

primjer, pridjev *dental* – *zubni* u imenskoj frazi *dental decay* *propadanje zuba* ne određuje bliže ni jedno od obilježja referenta izraženog imenicom *propadanje*, već samo daje informaciju o objektu procesa *propadanja*. Slično tome, *rural* – *ruralni* u *rural policeman* – *policajac koji radi u ruralnim predjelima/van grada* daje informaciju o lokaciji gdje ta kategorija policajaca radi, ali ne i o svojstvu samog lica na koje se upućuje leksemom *policajac*. Takvi pridjevi u literaturi nazivaju se asocijativnim (Giegerich, 2006).

Posebno je interesantno što asocijativni pridjevi mogu da imaju svoje ekvivalente u vidu imenica u istom značenju, na primjer:

<i>dental decay</i>	<i>tooth decay</i>
<i>rural policeman</i>	<i>country policeman</i> ⁵

što znači da se pridjevska u nekim slučajevima može zamijeniti imenskom atribucijom, ali da takva mogućnost ne postoji za prototipske pridjeve. Na primjer, *a beautiful queen* – *lijepa kraljica* nije isto što i *beauty queen* – *kraljica ljepote*.

Gigrik (Ibid.) navodi da prototipski ili „askriptivni“ (*ascriptive*) pridjevi obično mogu da se pojave u predikatu:

<i>a beautiful picture</i>	<i>the picture is beautiful</i>
<i>lijepa slika</i>	<i>slika je lijepa</i>

što ne važi za asocijativne, npr:

<i>dental decay</i>	<i>the decay is dental*</i>
<i>propadanje zuba</i>	<i>propadanje je zubno</i>

Kada imenice funkcionišu kao atributi, mogu imati i askriptivnu i asocijativnu funkciju. Gigrik (2006: 3) navodi da se semantički odnos elemenata fraze u prvom slučaju može parafrazirati kao „je“, a druga kao „asocira sa/ima veze sa“. Primjeri askriptivne funkcije N1 su *boy actor* – *dječak glumac*, *metal bridge* – *metalni most*, dok su primjeri asocijativne funkcije N1 *school dinner* – *školska večera/večera u školi*, *morning coffee* – *jutarnja kafa*. Gigrik na istom mjestu navodi primjere koji pokazuju da ista imenica može da ima i askriptivnu i asocijativnu funkciju. Na primjer, engleska imenica *metal* u

<i>metal bridge</i>	–	<i>metalni most</i>	ima askriptivno značenje, dok u
<i>metal fatigue</i>	–	<i>zamor metala</i>	ima asocijativno značenje.

Međutim, ostaje činjenica da su askriptivni pridjevi prototipski atributi i da imenski, uprkos tome što imaju i askriptivnu funkciju, jesu primarno asocijativni. Takvo intuitivno osjećanje Gigrik (Ibid.) potvrđuje sljedećim riječima:

⁵ Primjeri iz Giegerich (2006: 2).

„[But] the fact that associative attributive adjectives have noun counterparts while ascriptive attributive adjectives don't would seem to suggest that associativeness is perhaps the default function for attributive nouns. [...] given that 'is associated with' is a more general relationship than that of 'is'“ Giegerich (2006: 3).⁶

To znači da ćemo u imenskim frazama koje su predmet naše analize prije nailaziti na asocijativni odnos, nego na odnos pripisivanja svojstva. Dakle, imenica na poziciji N1 uglavnom nam govori o različitim asocijativnim vezama s imenicom na poziciji N2. Veze između članova labavije su i upravo zato dozvoljavaju više različitih načina prevođenja na crnogorski, svaki put u zavisnosti od sintaksičko-semantičkih relacija između konstituenata.

2.3. Prevođenje imenske atribucije sa engleskog na crnogorski

Iz dosadašnjih primjera se vidi da se engleska imenska atribucija na crnogorski može prevoditi: a) pridjevom i b) strukturom u kojoj se na prvom mjestu nalazi izvorna imenica na poziciji N2, nakon koje slijedi predložko-padeška fraza čiji sadržaj odgovara sadržaju N1. Kada se prevodi pridjevom, vidjeli smo da su ekvivalentne strukture na crnogorskom apsolutno prihvatljive, što dokazuje da i pridjevi u crnogorskom imaju i askriptivno i asocijativno značenje. Radi preglednosti ovdje ponovo navodimo par primjera, a desno od primjera ukazujemo na funkciju atributa:

a) prevođenje pridjevom

<i>metal bridge</i>	<i>metalni most</i>	N1- askriptivno (materijal)
<i>morning coffee</i>	<i>jutarnja kafa</i>	N1- asocijativno (vrijeme)
<i>mountain plants</i>	<i>planinsko bilje</i>	N1- asocijativno (lokacija)

b) prevođenje predložko-padeškom frazom

<i>coffee cup</i>	<i>šoljica za kafu</i>	N1- asocijativno (namjena)
<i>metal fatigue</i>	<i>zamor metala</i>	N1- asocijativno (objekat)
<i>insurance man</i>	<i>službenik iz osiguranja</i>	N1- asocijativno (pripadnost)

To, naravno, nijesu i jedina značenja koja izražava imenica u funkciji atributa. Ovdje moramo primijetiti da je primjere pod a) moguće prevesti predložko-padeškom frazom ili relativnom klauzom (*most od metala, kafa koja se pije ujutro, bilje (koje raste) na planini*). S druge strane, primjeri pod

⁶ „Čini se da to što asocijativni pridjevi imaju imenske parnjake dok askriptivni nemaju upućuje na zaključak da je asocijativnost možda primarna funkcija imenskih atributa. [...] zato što je 'koji se vezuje za' opštija veza od veze 'je/jeste'“.

b) ne mogu se prevesti pridjevom na poziciji prvog člana (**kafena šoljica*⁷, *metalni zamor*, *niti *osiguravajući službenik*). Već smo konstatovali da i u crnogorskom pridjevi imaju asocijativnu, a ne samo askriptivnu funkciju, ali je očigledno da prevođenje N1 pridjevom nije uvijek odgovarajuće rješenje uprkos postojanju pridjevskog oblika. Čini se da prevod N1 pridjevom nije dobro rješenje kada je N1 objekat, kao **metalni zamor*. Međutim, ima dosta slučajeva gdje pridjev upućuje na objekat radnje izražene imenicom, kao u frazama: *jezička istraživanja*, *književna kritika*, *dječja zaštita* i sl., gdje je prvi član pridjev izveden od imenice u funkciji objekta (objekti navedenih aktivnosti su *jezik*, *književnost*, odnosno *dijete*).

Gorepomenuta dva načina prevođenja najčešće se i komentarišu u literaturi. Autor Alanović (2005) posebno se osvrće na imenske fraze (po porijeklu pozajmljenice) u kojima je prvi član anglicizam, a drugi član *nomen agentis*, kao, na primjer, *džez pjevač* prema engleskom *jazz singer*. On objašnjava da zbog slabog derivacionog potencijala novijih pozajmljenica nije moguće zamijeniti imenicu N1 odgovarajućim pridjevom, i sugerise da se determinator na poziciji N1 može zamijeniti determinacijom predložko-padežnog tipa *pevač džeza* (2005: 150). U drugim pozajmljenicama N1 se može zamijeniti pridjevom, na primjer:

marketing manager – *marketing menadžer* / *marketinški menadžer* (2005: 149).

Dakle, prevođenje strukturom N+N pominje se samo u kontekstu polazišta za proces supstitucije. Alanović (Ibid., 148–149) ne iznosi eksplicitno stav o tome da li je supstituciju neophodno vršiti kad god je ona moguća. Stiče se utisak da uvijek daje prednost supstituciji, ne razmatrajući mogućnost da se imenske fraze *marketing menadžer*, *mafija bos*, *tatoo majstor*⁸ *print server*, *tekst editor* i sl. ustale u jeziku u navedenom obliku. Prednost se daje ekvivalentima: *marketinški menadžer*, *mafijaški bos*, *majstor za tatoo*, *printerski server*, *tekstualni editor* i sl. zato što su to „uobičajene imeničko-pridevske sintagme“ (Ibid., 149).

Navedene sintagme jesu uobičajene, ali samo na površini. U svim⁹ primjerima iz prethodnog pasusa pridjev je izveden iz izvornog N1 koji je objekat i vjerujemo da većina govornika osjeća da ovakva atribucija „škripi“. Smatramo da bi od navedenih bila bolja sljedeća rješenja: *marketing menadžer*, *mafija bos*, *tatu majstor*, *print server* i *tekst editor*; što se i uklapa u postojeće

⁷ Iako je uobičajeno da se govori o *kafenoj kašičici*.

⁸ Autorova odluka o načinu pisanja ove fraze zbunjuje zato što je njegov korpus bio pomenuti *Rečnik novijih anglicizama* koji upravo preporučuje transkribovanje, a ne zadržavanje engleske ortografije.

⁹ S izuzetkom fraze *majstor za tatoo*, gdje N1 nije prevedena pridjevski jer ne postoji odgovarajući pridjev.

norme o takvim strukturama. Što se tiče pisanja, tamo gdje je drugi član manje odomaćena riječ, imenska fraza se može pisati s crticom. Za navedene primjere smatramo da bi pravilno bilo pisati: *marketing menadžer*, *mafija-bos*, *tatu majstor*, *print-server* i *tekst-editor*. O načinu pisanja struktura N+N više riječi će biti u narednom dijelu rada.

Vrijedi pomenuti još neke pridjevsko-imeničke sintagme na crnogorskom koje pokazuju da je zbog osjetljivosti njihovog značenja i opasnosti da asocijativna funkcija pridjeva u njima bude protumačena kao askriptivna, za većinu govornika prihvatljivije da se determinacija pridjevom zamijeni imenskom (u odgovarajućem padežu, u ovom slučaju genitivom u značenju pripadnosti). U sintagme osjetljive referencije spadaju, između ostalih, i one kojima se imenuju zemlja i narod. Primjer za to je nedavna rasprava u Skupštini Crne Gore o nazivu predstavništva u Njujorku, odnosno pitanja da li da se ona nazove *Crnogorska kuća* ili *Kuća Crne Gore*.¹⁰ To potvrđuje ranije izneseno uvjerenje da se askriptivna funkcija pridjeva smatra prototipskom. U tome slučaju očigledno se radi o bojazni da bi pridjev u nazivu *Crnogorska kuća* mogao da se tumači kao askriptivan, a ne asocijativan, što bi moglo da znači da pomenuta kuća predstavlja samo Crnogorce umjesto sve konstitutivne narode države Crne Gore.

c) prevođenje strukturom N+N

Više informacija o načinu prenošenja dvočlanih imenskih fraza sa engleskog identičnom strukturom može se naći u priručnicima. Rezultat toga postupka naziva se pozajmljenica. Značajan izvor za pozajmljenice iz engleskog jezika je *Rečnik novijih anglicizama* grupe autora iz 2001. godine. Rađen je na osnovu opsežnog korpusa srpskog jezika i sadrži 950 odrednica. Među odrednicama je veliki broj dvočlanih imenskih fraza tipa N+N, te ćemo se zato kratko osvrnuti na pravopisna pravila koja se na njih primjenjuju u tome rječniku (Vasić *et al.*, 2001: 11). Za imenice u funkciji determinatora predlaže se, po analogiji sa pridjevima, odvojeno pisanje, npr. *bestseler pisac*. Za složenice se predlaže sastavljeno pisanje ili pisanje s crticom u zavisnosti od toga da li je odnos između članova neproziran, npr. *bebisiter*, ili proziran, npr. *art-film*. Pravila za složenice i polusloženice navodimo zato što su, kao što je već pomenuto u radu, mnoge imenske strukture u engleskom na granici složenica i imenskih fraza.

U jednom drugom priručniku, *Pravopisu srpskoga jezika* (2003:

¹⁰ vidi: www.rtcg.me/.../50322-podrska-za-prijedlog-zakona-o-budzetu-.htm. pristup ostvaren 11.09.2012. Interesantno je da se u istim tekstovima koji govore o Kući Crne Gore pojavljuje sintagma *crnogorsko predstavništvo*, koja nije predmet analize i kritike. To isto važi i za svakodnevno upućivanje na *Crnogorsku skupštinu* i druge institucije.

31–35), za strukturu N+N preporučuje se takođe odvojeno pisanje, kao *nobl društvo*, *portabl mašina*, *solo pevanje*, *fer igra* i dr. Takozvano polusloženičko pisanje (s crticom između članova) preporučuje se kao znak jačeg srastanja, pojmovne objedinjenosti, između ostalog i za „noviju leksiku“, koja se ilustruje primjerima: *fiks-ideja*, *šah-klub*, *veš-mašina* i dr. Interesantno je da se pozajmljenica u kojoj je samo prvi član transkribovan piše odvojeno, npr. *fer igra* (Ibid., 31), dok se ista izvorna leksema u prevodu piše s crticom kada su oba člana transkribovana, odnosno *fer-plej* (Ibid., 33).

Pravila su naizgled jasna, ali se mora priznati da ih nije lako primjenjivati. Na primjer, jedna od odrednica u *Rečniku novijih anglicizama* je *pres-konferencija*. Značenjski odnos između članova jeste proziran, ali se postavlja pitanje koliko je pojmovno jedinstvo te fraze i da li se tu radi o složenici ili polusloženici, koja je mnogo bliža engleskim imenskim frazama tipa N+N. Ako se uzme u obzir maglovitost granica između složenica i imenskih fraza u engleskom, moglo bi biti prihvatljivo i pisanje *pres konferencija*, gdje anglicizam na poziciji N1 funkcioniše kao determinator člana N2.

Sljedeće pitanje jeste kako ocjenjujemo šta je „novija leksika“ i koliko je proziran odnos između članova neke imenske fraze kako bi se opredijelili za određeni način pisanja. Autori *Rečnika novijih anglicizama* predlažu *sajber-spejs – cyberspace*, ali *sajens-fikšn – science fiction*. Ako se obje posmatraju kao složenice, a ne kao N+N, ostaje kriterijum prozirnosti, te se nameće pitanje zašto je drugo prozirnije od prvog. S druge strane, prilično je opasno voditi se načinom pisanja u jeziku izvoru zato što se engleske složenice, čije je osnovno svojstvo da kreiraju značenje koje se razlikuje od značenja pojedinačnih njenih članova, pišu na sva tri moguća načina: sastavljeno, s crticom i rastavljeno.

3. Odabir i postupak obrade korpusa

Naš paralelni korpus sastoji se iz dva dijela. Prvi dio je izvorni engleski tekst znamenitog angliste Dejvida Kristala (uzorak od 54000 riječi, od 9–180. stranice). Drugi dio korpusa predstavlja odgovarajući dio prevoda pomenutog Kristalovog djela na crnogorski u izdanju ICJK.¹¹

U obradi korpusa nijesmo pošli od već prikazanih načina prevođenja koji su definisani u literaturi kako bismo onda za njih u korpusu tražili primjere koji ih ilustruju. Pošli smo od izvornog teksta, notirali primjere strukture N+N i upisivali ih redom u prvu kolonu tabele. Prevod iz korpusa B upisivali smo u kolone desno u zavisnosti od toga kojom strukturom je preveden na crnogorski (*Tabela 1*).

¹¹ ICJK – Institut za crnogorski jezik i književnost.

izvorna engleska struktura N+N	kolona 1 N2 + predložko- -padeška konstrukcija	kolona 2 pridjev + N2	kolona 3 transkribovane engleske složenice	kolona 4 N1(anglicizam) + N2 (domaća riječ)	kolona 5 adaptacija ili druga leksema
309 N+N 618 riječi	127 primjera	104 primjera	8 primjera	27 primjera	43 primjera
action line	smjer djelovanja				
aeroplane company		avionska kompanija			
hash-tag			hešteg		
blog-klijent				blog-klijent	
body posture					držanje

Tabela 1

Ističemo još jednom da je cilj bio da se odmaknemo od sporadičnih primjera u lingvističkoj literaturi, kao i primjera u postojećim rječnicima i drugim priručnicima i vidimo do kakvih će nas zaključaka dovesti analiza novijeg paralelnog korpusa.

3.1. Rezultati analize

U *Tabeli 1* navode se podaci o broju primjera. Tu su i primjeri koji ilustruju svaki od načina prevođenja. U ukupan broj nijesu ušli ponovljeni primjeri iste lekseme. U korpusu od 54000 riječi našli smo 309 primjera, koji ukupno broje 618 riječi. Kada se tome doda broj ponovljenih primjera, dolazimo do procenta od 1,22%, koliko struktura N+N čini u cjelovitom izvornom tekstu. Tabela pokazuje da najviše primjera ima u kolonama 1, 2 i 5. Prevođenje transkribovanom engleskom složenicom najmanje je zastupljeno i iznosi svega 0,029% teksta (2,58% primjera), nakon čega je prevođenje dvočlanom imenskom frazom u kojoj se na poziciji N1 nalazi anglicizam (27 primjera, 0,1% teksta, odnosno 8,73 u odnosu na ukupan broj primjera). Posljednja dva navedena procentualna podatka trebalo bi odmah da umire sve one koji se plaše da će uvođenje ovih relativno neuobičajenih struktura u naš jezik narušiti njegovo biće.

U narednom dijelu prezentiramo rezultate po načinu prevođenja.

Kolona 1: prevođenje predložko-padeškom frazom

U većini slučajeva prevodilac se za to rješenje nije opredijelio zato što za N1 ne postoji pridjev. Jezikom brojeva, od 127 primjera, 72 (56,7%) su primjeri gdje postoji pridjev za N1, ali se prevodilac opredijelio za predložko-padešku frazu, i to s razlogom. U većini slučajeva N1 je u genitivu, a u primjerima gdje genitiv ima značenje objekta, prevođenje pridgevom nije odgovarajuće rješenje. Na primjer, *pregled reklama* za *ad impression*, uprkos postojanju pridjeva *reklamni*; *zaštita djece*¹² za *child protection*, uprkos pridjevu *dječja*; *identifikacija pola* za *gender identification*, uprkos postojanju pridjeva *polna/rodna*; *razmjena informacija* za *information exchange* i pored pridjeva *informacioni* itd.

U jednom broju slučajeva prevod N1 pridgevom doveo bi do pogrešnog značenja, te se prevodilac s pravom opredijelio za taj način. Na primjer *problem dvosmislenosti* za *ambiguity problem* nije isto što i **dvosmisleni problem*, niti je **rizična ocjena* pravo značenje engleskog *risk assessment*, koji je u tekstu pravilno preveden kao *ocjena rizika*. No, u takvim slučajevima prevodilac i bez mnogo udublivanja u semantičke relacije među članovima može doći do pravilnog prevoda na osnovu opšteg poznavanja stvarnosti.

U drugim slučajevima neophodno je udublivanje u kontekst kako bi se donijela odluka o tome da li izabrati pridjevsku ili imensku determinaciju (postnominalno). Na primjer, prevod *model poslovanja* bolje je rješenje za englesko *business model* od konkurentnog rješenja *poslovni model*, zato što se njime ističe da je predmet pažnje aktivnost *poslovanja*, a ne svojstva samog *modela* (up. *poslovno odijelo*, *poslovni engleski*, mada ima i primjera koji potvrđuju suprotno, npr. *poslovni ručak*, *poslovni sastanak* i dr).

Što se tiče brojnih primjera gdje je N1 imenica *internet*, za koju se već ustalio pridjev *internetski*, prevodilac se za prevod predložko-padeškom frazom opredjeljuje kada genitiv ima značenje partitivnosti ili objekta: *oblast interneta* – *internet field*, *jezik interneta* – *internet language*, mada ima i primjera gdje genitiv ima značenje lokacije koji su, kako ćemo vidjeti kasnije, uglavnom prevedeni pridgevom. Navodimo niz primjera gdje je N1 u značenju lokacije/porijekla moguće prevesti i padeškom frazom i pridgevom iako se prevodilac opredijelio za ovo prvo rješenje: *internet data* – *podaci s interneta*, *internet exchange* – *komunikacija na internetu*, *internet group* – *grupa na internetu*, *internet interactions* – *interakcije na internetu* i mnoge druge. Ne može se uvijek sa sigurnošću tvrditi koja je funkcija izvornog člana N1. Na

¹² Iako smo svjesni da se često govori o *socijalnoj i dječjoj zaštiti*, što je imenska fraza koja je na površini koordinatna, a u suštini predstavlja suprotnost između *društva* kao agenta zaštite i *djeteta* kao primaoca, odnosno pacijensa.

primjer, u frazi *internet data*, da li se govori o *podacima s interneta*, *podacima o internetu* ili, možda, o podacima iz nekih drugih izvora do kojih se došlo *putem interneta*. Stoga valja razmisliti i o tome da se takve fraze prevode strukturom N+N na crnogorski, što bi dalo: *internet podatke*, *internet komunikaciju* itd.

Dajemo i sugestiju za jedno rješenje iz našega korpusa. Fraza *chatroom conversation* prevedena je takođe predložko-padeškom frazom, *konverzacija u sobi za čet*, što mislimo da je nepotrebno komplikovanje iako shvatamo želju prevodioca da sadržaj prenese sredstvima u duhu jezika cilja. Imajući na umu posebno učestalost upotrebe leksema u čijoj je osnovi *čet* od engleskog *chat*, predlažemo umjesto toga prevod strukturom N+N *čet konverzacija/razgovor* ili, jednostavnije i još ekonomičnije, pozajmljenicom *četovanje*.

Kolona 2: prevođenje pridjevom

Od 104 primjera u korpusu (33,65% primjera, 208 riječi, odnosno 0,38%) u kojima je N1 prevedeno pridjevom, pridjev se u samo 5 može tumačiti askriptivno: *akademsko istraživanje* – *academic research*, *poslovna komunikacija* – *business communication*, *neonski znakovi* – *neon signs*, *tekstualna poruka* – *text message* i *govorna poruka* – *voice message*. Ranije smo komentarisali činjenicu da imenica nije prototipski atribut i da se stoga može očekivati da će u većini slučajeva pridjev kojim se ona prevodi imati asocijativnu, a ne askriptivnu funkciju. Neki od primjera asocijativne funkcije pridjeva u imenskoj frazi u prevodu su: *komunikaciona situacija* – *communication situation*, *kartaška igra* – *card game*, *kompjuterski programer* – *computer programmer*, *internetski termini* – *internet terms*, *jezička vještina* – *language skill* i dr.

U primjerima gdje je imenica *internet* prvi član i označava lokaciju, pored već navedenih prevoda predložko-padeškom frazom, N1 se u našem korpusu prevodi i pridjevom: *internetska arhiva* – *internet archive*, *internetska konverzacija* – *internet conversation*, *internetski podaci* *internet data*, *internetski saobraćaj* – *internet traffic* i dr. Svaki od navedenih rješenja može biti zamijenjen predložko-padeškom frazom, ali bi to svakako bilo manje ekonomično. I ovdje sugerišemo prevod imenskom determinacijom: *internet arhiva*, *internet konverzacija*, *internet podaci*, *internet saobraćaj* itd.

U ovoj koloni nalazi se i jedna manja grupa fraza u kojoj je imenica *internet* na poziciji N1 upotrijebljena u širem asocijativnom značenju. To su: *internetska leksikografija* – *internet lexicography*, *internetska leksikologija* – *internet lexicology*, *internetska lingvistika* – *internet linguistics*, *internetski projekat* – *internet project* za koje smatramo da bi ih obavezno trebalo

prevesti strukturom N+N, odnosno zadržati imensku atribuciju. Izdvajamo ih zato što u njima N2 ima šire značenje discipline koja se bavi različitim aspektima jezika, onako kako se on pojavljuje na internetu, te bi fraze trebalo pisati: *internet leksikografija*, *internet leksikologija*, *internet lingvistika* i *internet projekat*. Kako bi se obezbijedila dosljednost, predlažemo da se prevod svih imenskih fraza gdje je N1 imenica *internet* prevode imenskom atribucijom, a da se pridjevska atribucija u prevodu rezervišemo samo za izvorne fraze u kojima N1 ima askriptivnu funkciju (*internetski vokabular*).

Da pomenemo još dva slučaja u kojima se ne slažemo u potpunosti s prevodnim rješenjem. To su primjeri *dužinsko ograničenje* – *length constraint* i *rečenične granice* – *sentence boundaries*. Iako smo svjesni da postoje drugi primjeri gdje pomenuti pridjevi imaju takođe asocijativnu funkciju (npr. *visinska razlika*, *rečenični modeli*) smatramo da bi ovdje bolja rješenja bila *ograničenje (u pogledu) dužine* i *granice rečenice*.

Kolona 3: prevođenje transkripcijom engleskih riječi (najčešće složenica)

Ovakav prevodni postupak primijenjen je 8 puta (2,58% primjera, odnosno 0,029% uzorka teksta). Primjeri su: *čet* – *chatgroup*, *imejl* – *email*, *hešteg* – *hash-tag*, *sajdbar* – *sidebar*, *vebsajtovi* – *websites*, *blog* – *blog*, *host-server* – *host server* i *listing* – *listing*. S navedenim prevodnim rješenjima se slažemo, ali predlažemo da se prevod *pravila ponašanja na internetu* za englesko *netiquette* zamijeni novom riječju *netikecija* po analogiji sa imenicom *etikecija*.

Kolona 4: prevođenje frazom u kojoj je N1 anglicizam, a N2 domaća riječ

Opisani način prevođenja zastupljen je u 27 primjera (8,73 primjera, odnosno 0,1% uzorka teksta). Neki od primjera su: *blog-klijent* – *blog client*, *onlajn rječnik* – *online dictionary*, *onlajn tipografija* – *online typography*, *veb-dizajner* – *web designer*, *wiki-članci* – *wiki articles* i dr.

Predlažemo da se engleskoj *junk folder* prevede novom frazom *džank-folder* umjesto *folder za neželjenu poštu* zato što je ekonomičnije, a i, čini nam se, mnogo transparentnije i poznatije javnosti od *heš-tega*, na primjer. Slično tome, zašto ne uvesti *spem-filter* za *spam filter*, umjesto *filter za neželjene sadržaje* ili *video arhiv* za *video storage*, umjesto *arhiva video sadržaja*? Takođe, ako smo već navikli na *onlajn* za *online*, nema razloga da ne prihvatimo i *oflajn* za *offline*. Rješenja prevodioca za *offline* odlična su za date iskaze i glase „van interneta“, odnosno „konvencionalan“. Njih ne isključujemo kao prevodni ekvivalent, ali smatramo da nema razloga da se leksemom *oflajn* ne obogati leksički fond crnogorskog jezika.

Takođe, smatramo da umjesto prenesene izvorne engleske riječi *netlinguistics* treba skovati frazu *net lingvistika*. Može se pisati i spojeno s crticom ako se smatra da skraćni oblik *net* nije još u dovoljnoj mjeri odomaćen.

Kolona 5: prevođenje drugom imenskom leksemom ili parafrazom

Ovaj postupak primijenjen je u 43 slučaja (13,90% primjera, 0,16% ukupnog uzorka). Primjeri su: *uzrečica – catch-phrase*, *računarstvo – computer science*, *uzvičnik – exclamation mark*, *tastatura – keyboard*, *interpunkcija – punctuation marks*, *priručnik – reference book* i sl. Ovdje se, naravno, radi o prevodnim ekvivalentima koji su ustaljene lekseme u crnogorskom. Za neke od njih postoji više prevodnih rješenja. Na primjer, pored *računarstvo* u upotrebi je i fraza *računarske nauke*, pored *uzvičnik* i *znak uzvika*. Svako od tih rješenja je pravilno, mada nije na odmet upozoriti na pojavu da se u nekim prevodima dešava da se uprkos postojanju uobičajene crnogorske riječi ili fraze uvodi prevedenica. Primjer za to može biti i diskursna formula *Da li mogu da vam pomognem? – Can I help you?*, umjesto uobičajenog *Izvolite*¹³.

Parafraza je primijenjena tamo gdje je zaista bila neophodna kako bi prevod bio precizan, npr. *gramatički oblici koji ukazuju na odgovaranje 'response grammar'*.

4. Zaključak

Na osnovu analize literature i korpusa dolazimo do sljedećih zaključaka:

1) Engleska nominalna atribucija najčešće se na crnogorski prevodi pridjevom i predložko-padeškom frazom (u našem korpusu zajedno u 75% slučajeva, odnosno 0,85% riječi od ukupnog teksta). Pokazalo se da prevođenje predložko-padeškom frazom nema za rezultat dvosmislene strukture, ali da nije jezički ekonomično. Kod prevođenja pridjevom, treba voditi računa o tome da je većina imenica u funkciji determinatora upotrijebljeno asocijativno, a ne askriptivno. Upravo zato je broj semantičkih relacija između članova jako veliki. Prevodilac se mora oslanjati na poznavanje stvarnosti, ali i biti posebno obazriv u slučajevima kada asocijativni pridjev može da se protumači askriptivno. U slučajevima gdje je N1 objekat, prevođenje pridjevom vrlo često nije odgovarajuće. U jednom broju slučajeva prevod pridjevom može se zamijeniti imenskom frazom u kojoj je prvi član aglicizam (npr. *internet lingvistika*). Razlozi za takav stav navode se u okviru narednog zaključka.

2) Prevođenje engleske imenske atribucije na crnogorski dvočlanom

¹³ Primjer iz Prčić (2005). Up. Mišić-Ilić, B. i Lopičić, V. (2011).

imenskom frazom (polusloženicom) i transkribovanom engleskom složenicom najmanje je zastupljen način (zajedno 11,32% slučajeva, odnosno 0,13% riječi od ukupnog teksta). Za one koji se protive uvođenju pozajmljenica ovo može biti pozitivan znak da ne postoji bojazan da će uvođenje novih leksema uticati na procese građenja riječi u crnogorskom. Međutim, budući da takve strukture odavno postoje u našem jeziku i da je način pisanja već normiran, nema razloga da, tamo gdje je to potrebno, taj proces ne bude produktivniji (npr. *oflajn*, *spem-folder*). Važno je naglasiti da se uglavnom radi o imenskim frazama u kojima je prvi član najčešće anglicizam, tako da se može očekivati da će i ubuduće ovakve pozajmljenice ulaziti u crnogorski kako bi se najekonomičnije izrazio neki pojam za koji on nema odgovarajuću leksemu.

3) Na rezultate našeg istraživanja svakako je uticala veličina korpusa i tema teksta. Stoga je neophodno što prije raditi kako na elektronskom korpusu crnogorskog jezika tako i na elektronskom paralelnom englesko-crnogorskom korpusu kako bi rezultati budućih istraživanja o različitim aspektima jezika mogli poslužiti ne samo kao dobar uvid u postojeće stanje jezika, već i kao osnov za normiranje.

Literatura

- Alanović, M. (2005): „Antepozicija determinatora imeničkog tipa“. *Prilozi proučavanju jezika*. 36, str. 147–155.
- Ferris, C. (1993): *The meaning of syntax: a study of adjectives in English*. London and New York.
- Giegerich, H. J. (2006): „Attribution in English and the Distinction Between Phrases and Compounds“. In *Englisch in Zeit und Raum - English in Time and Space: Forschungsbericht für Klaus Faiss*, Petr Rosel (ed.). Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Hlebec, B. (1996): „Principi formiranja binominalnih složenica i sintagmi u srpskom jeziku. O leksičkim pozajmljenicama“ – Zbornik radova sa naučnog skupa *Strane reči i izrazi u srpskom jeziku sa osvrtom na isti problem u jezicima nacionalnih manjina*, Subotica – Beograd, str. 139–145.
- Klajn, I. (2002): *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska.
- Mišić-Ilić, B., & Lopičić, V. (2011): „Pragmatički anglicizmi u srpskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 54(1), 261–273.
- Pešikan, M., J. Jerković, M. Pižurica (2003): *Pravopis srpskoga jezika*, Matica srpska, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Prčić, T. (2005) *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.

- Quirk, R., S. Greenbaum (1973): *A University Grammar of English*. Addison Wesley, Longman Limited, Harlow.
- Siegel, M.E.A. (1980): *Capturing the adjective*. New York and London.
- Swan, M. (2005): *Practical English Usage*. Oxford: OUP.
- Vasić, V. i T. Prčić, G. Nejgebauer (2001): *Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.

Izvori

- Crystal, D. (2011) *Internet Linguistics: A Student Guide*. London and New York: Routledge.
- Kristal, D. (2012) *Internetska lingvistika. Priručnik za studente*. (s engleskog preveo Goran Drinčić), Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost.

Vesna BULATOVIĆ

ENGLISH NOMINAL ATTRIBUTION IN TRANSLATION TO MONTENEGRIN

The paper analyses translation procedures applied to English nominal phrases where both constituents are nouns and where the first noun determines the second. The structure is frequent in English and other analytic languages. Although it is also found in Montenegrin, it is not common. It is represented by either semi-compounds imported from foreign languages as calque, or formed out of domestic elements on the model of those calqued.

The paper also analyses the differences between adjectival and nominal attribution. In nominal attribution, the nouns functioning as a determiner have more of an associative rather than an ascriptive function, which has an impact on the selection of the equivalent structure in translation into Montenegrin.

Corpus analysis has shown that there are four different ways in which two-member nominal phrases are translated from English, of which translation by a transcribed nominal phrase is the least frequent. Analysis of the examples of the four different translation procedures is conducted in an effort to define the criteria on the basis of which one procedure is given precedence over the others in a translation process.

Key words: *noun phrase, collocation, attribution, anglicism*